

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษา “แนวทางในการส่งเสริมและปรับประสานสื่อนาฏศิลป์ผ่านสื่อโทรทัศน์” นี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative) เพื่อหาแนวทางและแนวปฏิบัติ ซึ่งผู้วิจัยจะสนใจข้อมูลที่ลึกซึ้งจากบุคคล โดยพิจารณาในแง่ของความรู้ทางด้านวิชาการทางนาฏศิลป์ , ความรู้สึกนึกคิด, ความหมาย , คำนิยาม หรืออุดมการณ์ของบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในแวดวงของนาฏศิลป์และสื่อสารมวลชน สำหรับการรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์ จะอาศัยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant Interview) ในลักษณะของการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) และ การสัมภาษณ์แบบสนทนากลุ่มจากกลุ่มผู้รับสาร (Focus Group Interview) รวมทั้งวิธีการวิจัยเอกสาร (Document Research) ด้วยการอ้างอิงจากเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง โดยจะนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์หาความหมายเพื่อนำไปสู่ผลของการวิจัย

แหล่งข้อมูล

แหล่งข้อมูลในการศึกษาวิจัยประกอบไปด้วย 3 ประเภทคือ

1. ประเภทบุคคล

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนและตรงกับข้อเท็จจริงมากที่สุดรวมทั้งเป็นผู้ที่อยู่ในกระแสหลักในกลุ่มผู้สร้างสรรค์สื่อนาฏศิลป์ ผู้วิจัยจึงได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักคือ (Key Informant) โดยแยกเป็นกลุ่มได้ดังต่อไปนี้

1.1 กลุ่มผู้ผลิต หมายถึง ศิลปินผู้ประดิษฐ์ท่าร่ายและจัดการแสดงนาฏศิลป์ไทย เพื่อให้ทราบแนวคิดและกลยุทธ์ในการจัดรูปแบบการแสดงนาฏศิลป์ในปัจจุบัน รวมทั้งความเห็นที่มีต่อปัญหาของการแสดงนาฏศิลป์ไทย, รูปแบบการแสดงที่เหมาะสม และมุมมองที่มีต่อการปรับประสานสื่อนาฏศิลป์กับสื่อสารมวลชน โดยประกอบด้วย

◆ อาจารย์เสรี หวังในธรรม

ผู้เชี่ยวชาญพิเศษด้านนาฏดุริยางค

ศิลปกรรมศิลปากร ในฐานะผู้ใช้สื่อ

นาฏศิลป์ในการส่งสารถึงผู้รับสารและ

เป็นผู้ที่มีแนวคิดทางด้านประยุกต์

(Audience's Oriented)

◆ นายสมรัตน์ ทองแท้

นาฏศิลป์ กรมศิลปากร

◆ นายสมเจตน์ ภู่นา

นาฏศิลป์ กรมศิลปากร

1.2 กลุ่มผู้เผยแพร่ ผู้จัดทำรายการเกี่ยวกับการเผยแพร่นาฏศิลป์ไทยทางสื่อโทรทัศน์หรือมีความเกี่ยวข้องกับการจัดทำรายการ ทั้งนี้เพื่อให้ทราบถึงความคิดเห็นที่มีต่อปัญหาของการจัดการแสดงนาฏศิลป์ทางโทรทัศน์, กลยุทธ์การจัดรูปแบบรายการแสดงนาฏศิลป์ทางโทรทัศน์ที่มีความเหมาะสมกับลักษณะเฉพาะของสื่อโทรทัศน์ และข้อเสนอแนะเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับสื่อนาฏศิลป์ในปัจจุบัน โดยประกอบด้วย

◆ น.ส.รัตน์มณี มณีรัตน์

ผู้ประกาศรายการด้านการอนุรักษ์

ศิลปวัฒนธรรมไทยทางสถานีโทรทัศน์

กองทัพบก ช่อง 5 ในฐานะผู้ที่มีความ

รู้ทางด้านนาฏศิลป์และปฏิบัติงานใน

ส่วนที่เกี่ยวข้องสื่อสารมวลชนโดยตรง

◆ ผศ.ดร.กันทิมา ธนะโสภณ

เจ้าของโรงเรียนนาฏศิลป์ชาวมงคล

และเคยเป็นผู้จัดรายการแสดง

นาฏศิลป์ทางโทรทัศน์ “รักษารัไทย”

1.3 กลุ่มนักวิชาการ หมายถึง นักวิชาการทางด้านสังคมศาสตร์และนักวิชาการที่ให้ความสนใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย อาทิ เพลงพื้นบ้าน นาฏกรรมไทย เพื่อให้ทราบแนวคิดและมุมมองที่มีต่อการแสดงที่ถือเป็นวัฒนธรรมประจำชาติท่ามกลางกระแสของการเปลี่ยนแปลงของบริบททางสังคม รวมทั้งความเห็นที่มีต่อแนวทางการปรับประสานระหว่างสื่อนาฏศิลป์และสื่อโทรทัศน์ ประกอบด้วย

◆ ศ.นิธิ เอียวศรีวงศ์

ศาสตราจารย์ประจำคณะ

มนุษยศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในฐานะนัก

วิชาการที่มีแนวคิดเรื่องของ

“นาฏกรรมกับการสื่อความและ
อนาคต”

◆ อาจารย์อเนก นาวิกมูล

หัวหน้าศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคาร
กรุงเทพ ในฐานะนักวิชาการที่สนใจ
ด้านการอนุรักษ์ศิลปด้านเพลง
พื้นบ้าน

1.4 กลุ่มผู้รับสาร แบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ

กลุ่มที่ 1 อายุตั้งแต่ 15 - 30 ปี เนื่องจากถือเป็นกลุ่มที่มีโอกาสเปิดรับสื่อสมัยใหม่ได้มากและ
เป็นคนรุ่นใหม่ในสังคม

กลุ่มที่ 2 มีอายุตั้งแต่ 30 - 60 ปี เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีช่วงอายุเชื่อมต่อกับสังคมสมัยก่อนที่ยังไม่
มีการเปิดรับสื่อสมัยใหม่เท่าปัจจุบัน ดังนั้นจึงยังคงมีประสบการณ์เกี่ยวกับสื่อประจำชาติ เช่น
สื่อนาฏศิลป์อยู่ โดยมีรายละเอียดของกลุ่มผู้รับสารทั้ง 2 กลุ่ม ดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงปริมาณและลักษณะผู้รับสาร

กลุ่มผู้รับสาร	เพศ	อาชีพ	อายุ
กลุ่มที่ 1 (อายุ 15-30 ปี)			
คนที่ 1	หญิง	ประชาสัมพันธ์	26
คนที่ 2	หญิง	ประชาสัมพันธ์	27
คนที่ 3	หญิง	ประชาสัมพันธ์	29
คนที่ 4	หญิง	นักศึกษา	20
คนที่ 5	หญิง	นักเรียน	19
คนที่ 6	หญิง	ผู้สื่อข่าว สายเศรษฐกิจ	25
คนที่ 7	หญิง	ผู้สื่อข่าว สายเศรษฐกิจ	27
คนที่ 8	ชาย	ผู้สื่อข่าว	24
คนที่ 9	ชาย	วิศวกร	29
คนที่ 10	ชาย	นักการตลาด	26

กลุ่มที่ 2 (อายุ 30-60 ปี)	เพศ	อาชีพ	อายุ
คนที่ 1	หญิง	ข้าราชการ	55
คนที่ 2	หญิง	ข้าราชการ	60
คนที่ 3	หญิง	ประชาสัมพันธ์	35
คนที่ 4	หญิง	ประชาสัมพันธ์	32
คนที่ 5	หญิง	ผู้สื่อข่าว	33
คนที่ 6	หญิง	แอร์โฮสเตส	31
คนที่ 7	หญิง	นักการตลาด	33
คนที่ 8	หญิง	วิศวกร	35
คนที่ 9	ชาย	ข้าราชการ	56
คนที่ 10	ชาย	นักธุรกิจ	57

ทั้งนี้เพื่อให้ทราบความคิดเห็นของกลุ่มผู้ชมการแสดงนาฏศิลป์ทั้งสองกลุ่ม และสามารถนำข้อคิดเห็นจากกลุ่มผู้รับสารมาใช้เป็นแนวทางสำหรับการจัดรูปแบบการแสดงนาฏศิลป์ที่เหมาะสมกับความเข้าใจของผู้รับสารได้ โดยใช้ลักษณะของการสนทนากลุ่มหลังจากที่ให้กลุ่มผู้รับสารชมวิดีโอทัศน์ของรูปแบบการแสดงนาฏศิลป์ 2 รูปแบบคือ แบบอนุรักษ์และแบบประยุกต์ โดยชมการแสดงสดในรูปแบบที่ 3 คือ แบบร่วมสมัย จากนั้นจึงถามคำถาม โดยมุ่งเน้นใน 4 ประเด็นหลักคือ

1. สามารถเข้าใจสารที่ถูกส่งผ่านทางภาษาท่าทางของสื่อศิลปอย่างชัดเจนหรือไม่
2. ช่วงเวลาและความยาวในการจัดการแสดงเหมาะสมหรือไม่
3. รูปแบบรายการในลักษณะใดที่ผู้รับสารให้ความสนใจและสามารถเข้าใจความหมายจากการแสดงนาฏศิลป์ทางรายการนั้น
4. ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อการนำเสนอสื่อศิลปผ่านทางสื่อโทรทัศน์

2. ประเภทวิดีโอทัศน์รายการ

คัดเลือกรายการนาฏศิลป์ 3 รายการและเลือกหยิบบางช่วงของรายการที่สามารถเป็นตัวแทนแนวคิดอนุรักษ์, แนวคิดประยุกต์, แนวคิดร่วมสมัย ดังมีรายการต่อไปนี้ คือ

- 2.1 รายการ “วิพิธทัศนา” ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11 ทุกวันอาทิตย์ เวลา 23.00 น. ออกอากาศในเดือนมีนาคม 2541 มีรูปแบบการ แสดงในลักษณะนำการแสดงจากโรงละครแห่งชาติ เน้นการแสดง โขน และ ละคร ที่เป็นรูปแบบมาตรฐานมาแสดงโดยไม่มีการตัดต่อ ไม่มีการบรรยาย (ตัวแทนรูปแบบอนุรักษ์นิยม)
- 2.2 รายการ “อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย” ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสี ช่อง 9 อ.ส.ม.ท. ในวันเสาร์ เวลา 22.00 น. ออกอากาศในเดือนกุมภาพันธ์ 2541 มีรูปแบบการแสดงในลักษณะของการจัดทำทโทรทัศน์เพื่อให้ตรงตาม สถานการณ์ (Event) ทางสังคม ประยุกต์จากการแสดงแบบมาตรฐาน โดยดึงบาง ส่วนมาแสดง ปรับบทเพื่อให้ผู้ชมเข้าใจได้ง่าย มีพิธีกรบรรยายประกอบการแสดง ลักษณะคล้าย ๆ กับการสาธิตนาฏศิลป์ โดยผู้วิจัยเลือกรายการที่ออกอากาศเนื่อง ในโอกาสวันแห่งความรักที่มีการนำตัวละครคู่พระ คู่นางในวรรณคดีไทยบางเรื่อง มาแสดง (ตัวแทนรูปแบบประยุกต์)
- 2.3 เนื่องจากรูปแบบการแสดงในรูปแบบร่วมสมัยนั้น ไม่มีรายการทางโทรทัศน์ที่น่า เสนอ ดังนั้นผู้วิจัยจึงสัมภาษณ์ผู้ชมที่ชมการแสดงสด ของการแสดงโขนหารสอง ตอน สหัสเสเดชะ ณ เวทีกลางแจ้งโรงละครภัทราวดีเธียเตอร์ เมื่อเดือนมีนาคม 2541 โดยลักษณะของการจัดการแสดงจะมีรูปแบบร่วมสมัย ที่นำเอาศิลปะของ การแสดงโขนมาเป็นเครื่องมือในการสื่อความหมายเรื่องของการประหยัดพลังงาน เพราะฉะนั้นการจัดรูปแบบการแสดงจึงไม่ได้เป็นไปตามรูปแบบการแสดงโขน แบบมาตรฐาน แต่จะเป็นไปตามลักษณะของคนรุ่นใหม่ที่เน้นความรวดเร็วของ การดำเนินเรื่องราว ไม่แต่งตัวตามลักษณะของการแสดงโขนมาตรฐาน ปรับบท การแสดงเพื่อให้สอดคล้องกับสารที่ต้องการสื่อ มีการสอดแทรกด้วยการแสงสี เขีดหนัง และเรียกตัวเองว่าเป็น “โขนรุ่นใหม่” (ตัวแทนรูปแบบร่วมสมัย)

3. ประเภทเอกสาร

ผู้วิจัยยังใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Document research) ด้วยการอ้างอิงการนำเสนอแนวคิด จากนักวิชาการ ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับมุมมองที่มีต่อสถานภาพของนาฏกรรมและสื่อประเพณี

ในสังคมไทย อาทิ ข้อเสนอของ ดร.ปรีดา เฉลิมเผ่า กอนันต์กุล, ความเห็นของ รศ.ดร.สุพล วิรุณรักษ์ และแนวคิดเกี่ยวกับนาฏกรรมและการสื่อความของ ศ.นิธิ เอียวศรีวงศ์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ประเภทบุคคล ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) แบบไม่เป็นทางการ ดังนี้

◆ ในฐานะของผู้ผลิต โดย ผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์จาก Key Informant คือ อาจารย์เสรี หวังในธรรม (ตัวแทนของค่ายประยุกต์), คุณสมรัตน์ ทองแท้ และคุณสมเจตน์ ภูंना (ตัวแทนของค่ายอนุรักษ์) ในฐานะผู้ผลิตสื่อนาฏศิลป์ ในประเด็น

- กลยุทธ์ของผู้สร้างสร้งงานทางด้านนาฏศิลป์

◆ ในฐานะของผู้เผยแพร่ โดย ผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์จาก Key Informant คือ ผศ.ดร.กันทิมา ธนะโสภณในฐานะผู้ที่เคยจัดรายการแสดงนาฏศิลป์ทางโทรทัศน์ ชื่อรายการ “รักษารัาไทย” และน.ส.รัตน์มณี มณีรัตน์ ในฐานะผู้ประกาศรายการทางด้านศิลปวัฒนธรรม ในประเด็น

- กลยุทธ์ของผู้เผยแพร่หรือ Gate Keeper ในอันที่จะนำสื่อ นาฏศิลป์มาใช้ผ่านสื่อสารมวลชนคือ โทรทัศน์

◆ ในฐานะของนักวิชาการ ที่มีความเห็นต่อเรื่องของนาฏกรรมกับการเป็นสื่อเพื่อใช้ในการสื่อความหมายรวมทั้งแนวคิดเรื่องการอนุรักษ์โดยเพิ่มช่องทางการเผยแพร่ผ่านทางสื่อสารมวลชน เนื่องจากการดำรงคงอยู่ได้ของสื่อนาฏศิลป์ท่ามกลางสังคมไทยนั้นจะต้องมีแนวทางในการวางตำแหน่ง รูปแบบ ลักษณะของตัวเองในสังคมให้มีความเหมาะสม โดยผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์ ศาสตราจารย์นิธิ เอียวศรีวงศ์และอาจารย์เอกนาวิกมูล

ทั้งสามกลุ่มที่กล่าวมานี้มีรูปแบบแนวคิดและความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับนาฏศิลป์ที่สอดคล้องและเกื้อหนุนซึ่งกันและกันกล่าวคือ กลุ่มผู้ผลิตจะชำนาญในเรื่องของการผลิตการแสดงนาฏศิลป์ที่มีหลายรูปแบบตามมาตรฐานที่ดูวางเอาไว้เป็นแนวทางในสาขาวิชาด้านนาฏศิลป์ แต่อาจจะไม่ชำนาญในการจัดการแสดงนาฏศิลป์ผ่านทางสื่อโทรทัศน์อันถือเป็นสื่อสารมวลชนแขนง

หนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะและต้องอาศัยความชำนาญของผู้ดำเนินการ ซึ่งกลุ่มผู้เผยแพร่จะสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการแสดงนาฏศิลป์ที่เหมาะสมกับการเผยแพร่ผ่านทางโทรทัศน์ได้ ส่วนความเห็นของกลุ่มนักวิชาการทางด้านสังคมศาสตร์นั้นสามารถจะสะท้อนให้เห็นถึง การดำรงคงอยู่ของนาฏศิลป์ไทยท่ามกลางบริบททางสังคมไทยที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสแห่งโลกาภิวัตน์ อย่างไรก็ตามทั้งสามกลุ่มนี้สามารถสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นต่อนาฏศิลป์ในสังคมไทยได้หลากหลายแง่มุม อันจะสามารถนำมาใช้เป็นโจทย์ในการหาทางแก้ปัญหาของความนิยมของการแสดงนาฏศิลป์ในสังคมไทยได้

โดยประเด็นคำถามที่สัมภาษณ์ Key Informant จะเป็นคำถามปลายเปิด ที่เปิดโอกาสให้แต่ละท่านแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นคำถามได้อย่างเป็นอิสระ

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะได้นำเอาข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ แหล่งข้อมูลประเภทบุคคลมาศึกษาร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Interview) และการวิจัยเอกสาร (Document research) เพื่อประมวลผลและนำเสนอในลักษณะของข้อมูลเชิงพรรณนา โดยจะเสนอแนวคิดการส่งเสริมและปรับประสานสื่อนาฏศิลป์ผ่านสื่อโทรทัศน์ที่ผ่านจากความเห็นของบรรดาแหล่งข้อมูล รวมทั้งข้อเสนอแนะในเรื่องของการพัฒนาสื่อประจำชาตินี้ในมุมมองความเห็นของผู้วิจัยที่มีความรู้ทางด้านนาฏศิลป์มาประกอบกันไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย